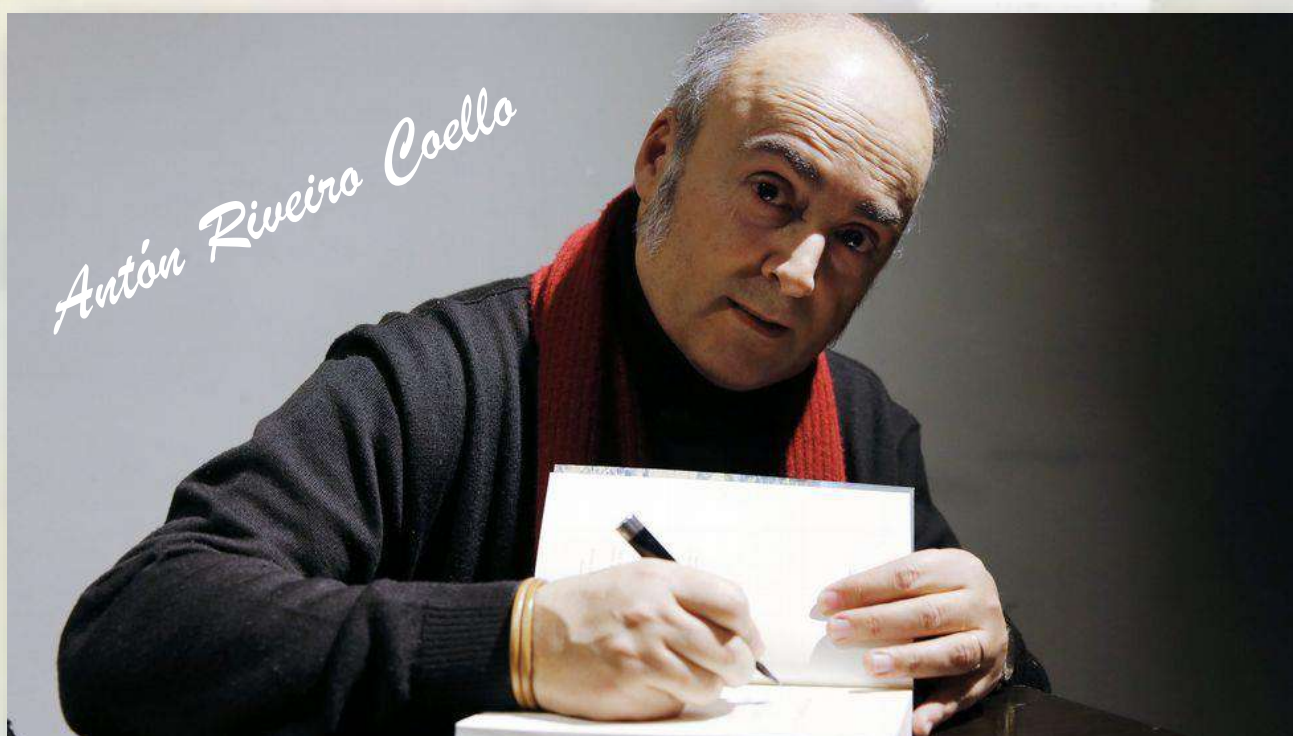

AS RULAS DE BAKUNIN

1

Antón Riveiro Coello naceu en Xinzo de Limia, no ano 1964. Cursou estudos de Dereito na Universidade de Santiago e actualmente traballa na administración autonómica. Riveiro Coello é un dos narradores máis premiados dos xurdidos na literatura galega durante a pasada década. Ademais dun gran número de relatos en libros colectivos e revistas literarias ten publicadas as novelas *Valquiria* (1993, premio Camilo José Cela), *A historia de Chicho Antela* (1997), *A quinta de Saler* (1999), coa que foi finalista do premio Torrente Ballester, así como as recompilacións de relatos *Parque Central* (1996) e *Airadas de palabras* (1998), onde se recollen os contos que lle foron premiados nos certames Manuel Murguía e Modesto R. Figueiredo entre os anos 1991 e 1997.

Con *Animalia* (2000) obtivo o premio Café Dublín correspondente a 1999. **As rulas de Bakunin** recibiu o premio García Barros en 2000, ano no que tamén logrou o Álvaro Cunqueiro de Narrativa con *Homónima*. *A esfínxe de amaranto* (2003), *Casas baratas* (2005). En 2007 publica en Galaxia *A voz do lago*, novela coa que se adentra na creación literaria para os lectores máis novos, e na colección Literaria *Os ollos de K*. En 2010 publica *As pantasma de auga*, *O paso do esquecemento* en 2011, *Laura no deserto* que no 2011 xa vai pola 4ª edición, *Acordes náufragos* (2013, 2ª ed.), *Os elefantes de Sokúrov* (2015), *A ferida do vento* (2016), *A sombra dos bonsais* (2017), *O paraíso dos inocentes* que é a súa última novela coa que gañou o Premio Torrente Ballester en 2019.

2

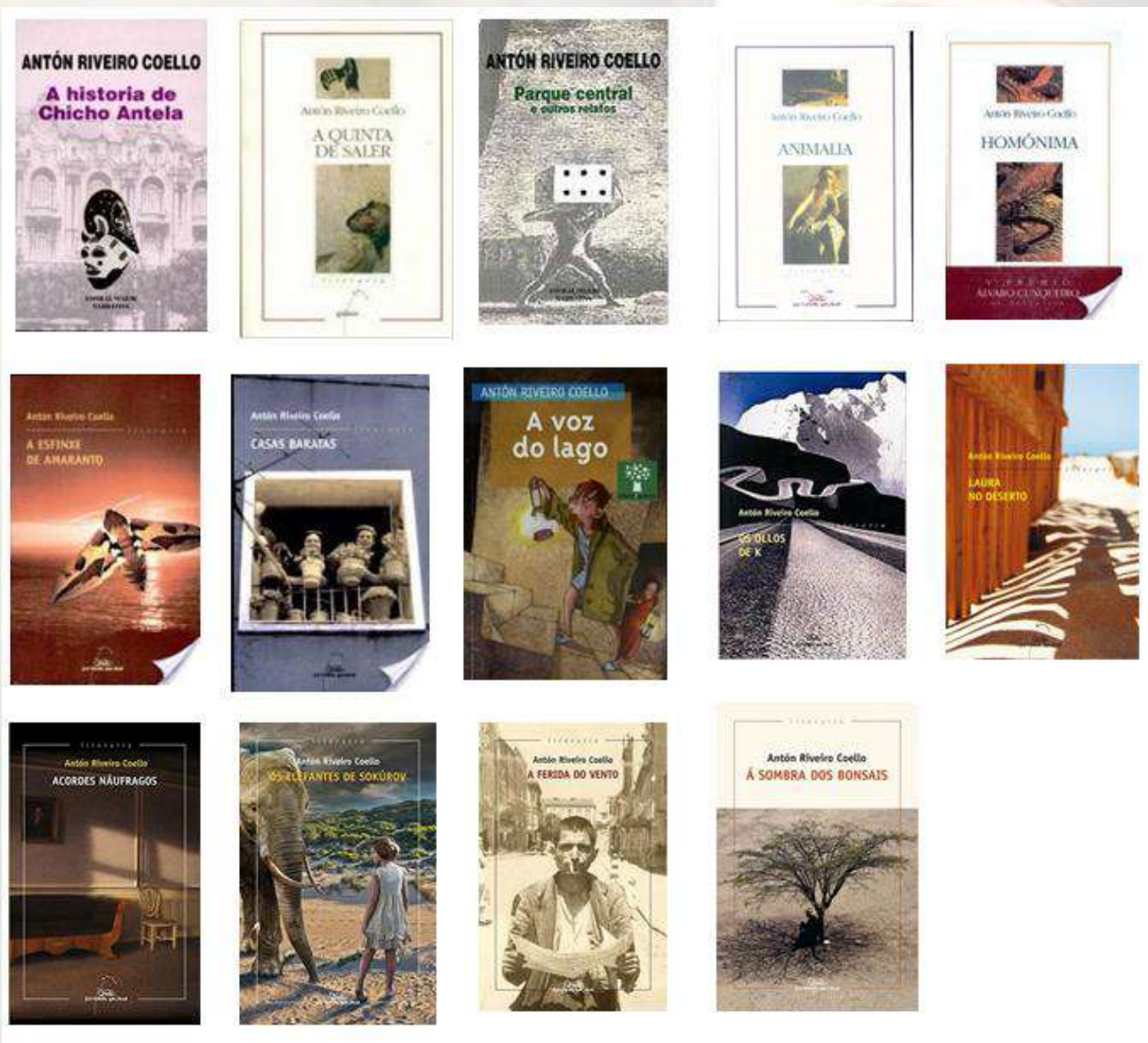
É fillo predilecto de Xirzo de Limia, fillo adoptivo do concello de Baltar, xuíz honorario do Couto Mixto e foi presidente fundador da Asociación Cultural Barbantia.

As obras que podeades atopar en Oleiros

3

miguel

Biblioteca e Centro de Documentación da Muller "Rosalia de Castro". Centro Cultural "As Torres". Avenida Emilia Pardo Bazán, 17. 15179 – Santa Cruz (Oleiros) Tfno.: 981 626338 Fax: 981626338 Email: biblioteca.santacruz@oleiros.org <http://bibliotecasoleiros.blogspot.com>

Fálanos de ti

4

A cousa máis difícil do mundo -di Ciorán- é falar dun mesmo sen exasperar aos demais. Unha confesión só se atura se o autor se disfraz de pobre diaño, e velaí o punto de partida, un pobre diaño que nace un vinte e dous de agosto do ano 1964, nunha explosión de carne e grandes esperanzas (¡Un animal! ¡Nunca tal se vira! ¡Só pola dor que me fixeches pasar, todos os días era de seu facérsme reverencias! Mamá non desaproveita a oportunidade para me botar na cara esa indecisión miña de non querer saír. Gusta de actualizar a dor deses dous días intensos de agosto, baixo unha atmosfera trágica e calorosa, cando un fórceps e o seu empuxe arreminado me guindaron ao mundo para bater, con algo máis de cinco quilogramos, a marca de peso do hospital Santa Cristina. ¡Aquilo foi cousa de nunca acabar! Calculo a súa dor e xustifico tanto sufrimento coa sona de bebé bonachón que eu despois tería - parece ser que me pasaba as horas a durmir con tal abandono que non renunciaba a esta letarxia nin tan sequera para comer.

Nada máis cortárenche a vida, unha enfermeira lavoute e percorreu os corredores do hospital erguendo semellante bóla de carne como se carrase nas súas mans coa proba palpable dun milagre. Papá sorrí, vaidoso, cólleme coas súas mans de ferro e, logo de comprobar o peso, concentra todo o seu entusiasmo nunha frase que, cos anos, virará lendaria na familia: ¡Naceume un fillo mozo!

Os dous primeiros anos paseinos no cárcere de Xinzo porque o meu pai era o garda municipal ao que lle encargaran o depósito de presos. Dese tempo, aínda que pareza increíble, gardo unha lembranza que debeu de acontecer ao pouco de eu botar andar (Cunha máxica facultade e un increíble asombro de detalles, invoco non só o rostro alegre desas cabezas grandiosas senón tamén a imaxe espazada do cuarto, a luz cansa que entra por dúas fiestras, a pedra espida da parede e o renxido da madeira inferíndolle unha voz misteriosa aos cabezudos do concello, eses monstros que deixan impresa no encerado da miña memoria a súa alegría xacente.

5

Con case tres anos mudámonos para un territorio que, co tempo, viraría na miña patria esencial, onde me criei até os quince anos: as Casas Baratas (Detéñome no punto máis alto deste monte doméstico, familiar, onde a nosa imaxinación entrañaba lobos e monstros inexistentes que caían de noite con mañas felinas, e dende aquí busco o perfil da miña pequena patria: as Casas Baratas, rodeadas agora por unha expansión urbanística que non é quen de borrar esas dúas enormes pedras fitas que semellan ter esmaltado o ceo no azul das súas baldosiñas. A construción aínda impón unha pegada de modernidade sobre a chaira húmida, sempre sometida pola ollada xeométrica das torres medievais, feridas na súa altiveza histórica por estes edificios sociais, por estes dous bloques, cinco portais, cincuenta vivendas, case douscentos veciños: todo un mundo.

Aínda semellan dous barcos de pedra varados nas beiras lendarias da lagoa de Antela, coa súa proa ao sur e un vento de soidade na súa concepción urbana. Polo medio hai unha chaira chea de lembranzas esvaídas nos internados salesianos de Cambados, León e Ourense, onde só destaca a miña euforia pola música e pola guitarra, a miña máis grande paixón (Ritchie Blackmore, si, nada menos, o músico que eu aspiraba a ser e que se convertera na miña vocación máis devota e, asemade, máis frustrada, porque eu non me conformaba con ser simplemente un famoso guitarrista de rock senón que o meu soño tiña miras de rozar a arte deste artista de Londres.

Nunca devecín por algo con semellante paixón, e non minto se digo que hoxe o Nobel de literatura non tería para min tanta valencia como ter acadado, daquela, o dominio deste músico, que facía que a guitarra nas súas mans fose, ademais dun instrumento musical, unha expresión poética.

E se ben o intentei cunha teima conmovedora naquela vella guitarra que tiña a ponte aberta e, polo tanto, as cordas demasiado afastadas dos trastes -o que facía da pulsación un doloroso e sanguento acto de encallamento-, apenas logrei un arremedo patético de Child in Time ou Mistread. Pensei, de primeiras, que era cousa da guitarra, mais cando tiven nas miñas mans unha eléctrica, imitación Stratocaster, souben que non era cuestión de práctica nin de aprendizaxe senón de talento, esa sorte de técnica e visión que se impón sobre o destino e a vontade dalgunhas persoas.

Cando abriron o instituto de Xinzo, nas vésperas de Tejero dar o seu patético golpe, fundei con outros tres amigos o grupo de rock Sacho (fundar é aquí unha palabra excesiva que conviría mudar por montar, se me ateuño ao aspecto físico que tiñan os nosos concertos, nos que traballabamos a oito, antes, durante e despois dos mesmos. Non se me esquece a ilusión coa que carretabamos até os topes aquel vello Land Rover no que ían os bafles, a mesa de son e a marfallada de cables que logo nos viamos negros para desenredar. As actuacións adoitaban ser en discotecas -non queriamos facelo ao aire libre para non exhibir a carencia de vatios do equipo- e o repertorio era do máis variado, e ía dende cancións propias, en cuxas letras cecais xa se agachase a miña vocación literaria, até versións de Santana, Scorpions, Police e, como non podía ser doutro xeito, Deep Purple. Tamén incluíamos o *Ayatola* de Siniestro Total, que causaba certo furor entre os nosos incondicionais -na súa meirande parte familiares e amigos pouco esixentes, con orella máis que ouvido- e que sempre a tocamos, agás o día da nosa presentación en sociedade, porque a esa actuación acudiron, amais das autoridades municipais, os nosos pais, e Roberto, o batería, negouse en redondo diante do respecto espavorecido que lle tiña ao seu pai. Lémbroo lívido, suorento, coas baquetas recollidas entre as pernas, nunha actitude caprichosa, murmurando, entre a metralla dos aplausos veciños, a súa negativa a estreir unha canción que lle faría rinchar os dentes ao seu pai por mor da carga pornógrafa da letra.

Rematado COU e a Selectividade, fixen o que adoita facer moita xente que non ten as cousas claras: Dereito. E aínda que os tres primeiros anos non me foron mal, deixei no quinto ano xusto cando coñecín á que hoxe é a miña compañeira e principal culpable de que eu rematase por me dedicar á escrita. Sendo funcionario do Estado e despois da Xunta dei en me presentar a premios literarios e aí fun construíndo unha especie de obradoiro solitario no que fun aprendendo que coas palabras son moitas as cousas que se poden atrapar.

7

Evidentemente, son un gran amante da música (a carreira de artista de rock abortouse o día no que a miña compañeira ficou durmida mentres lle tocaba unha fermosa canción composta ex profeso para ela), da literatura (Cunqueiro, Faulkner, Nabókov, Sándor Márai, Stefan Zweig, Julien Gracq...) e do cine (Wim Wenders, Akira Kurosawa, Herzog, Fritz Lang...).

Actualmente vivo en Boiro onde participo nun fermoso proxecto chamado Barbantia, que intenta dinamizar culturalmente a comarca do Barbanza. Polo demais, sigo a escribir, con paixón, na construción de castelos no aire para que outros os habiten.

Xaneiro, 2020

miguel

Conversas

8

**Antón Riveiro
Coello: “quen le
tamén crea”**

[IES Cunqueiro](#)

Xaneiro 24, 2020

O pasado 8 de xaneiro recibimos a visita do escritor Antón Riveiro Coello, como un agasallo de Reis atrasado, pero moi agardado pois léramos no primeiro trimestre a novela *As rulas de Bakunin*. Non temos moitas oportunidades de escoitar os escritores e escritoras que lemos, polo que foi moi especial escoitar o relato dos camiños que o levaron á literatura, algúns ben curiosos, e tamén a explicación de como foi construíndo a novela. Aínda quedou tempo para algunhas preguntas, pero moitas delas quedaron sen facer, polo que con esta pequena entrevista procuraremos as respostas.

– **En primeiro lugar mostrarlle o noso agradecemento por ter estado con nós e de aí xorde a primeira pregunta: fas moitos centros escolares? Que recibe do contacto cos seus lectores e lectoras?**

Desde o ano 2000, grazas a novelas como *As rulas de Bakunin*, tiven a posibilidade de visitar moitísimos centros escolares do país para falar co alumnado e abandonar o cuarto escuro da creación. Esa aproximación a quen te le sen prexuízos deume unha nova visión sobre a miña obra e os meus personaxes. Non me cabe dúbida de que son mellor escritor grazas a ese alumnado que sinalou o que para eles eran acertos ou erros nos meus libros.

9

– Cando escribe literatura pensa en quen o pode ler? Condiciona iso a súa escrita?

Non. Iso só o fixen nun par de ocasións que quixen situarme nunha idade determinada. Orhan Pamuk di que escribe primeiro para os turcos e despois para o resto do mundo. Reducindo aínda máis esa pretensión, eu escribo primeiro para a xente da Limia e as persoas que coñezo e despois para o resto do mundo. Non sei. Nin tan sequera *As rulas* foron pensadas para un público concreto e unha idade receptora. De feito, sospeitaba que esta novela podería traer algún éxito na crítica e gañar algún premio, como así foi, pero nunca se me pasou pola cabeza que a puidese ler un alumnado mesmo de 4º de ESO. Foi toda unha sorpresa, de verdade.

– Contounos que despois de gañar moitos premios decidiu non volver a facelo, pero recentemente recibiu o Torrente Ballester polas novela *O paraíso dos inocentes*. Por que cambiou de opinión e que representa para vostede esta nova obra?

Os premios teñen a súa función e a min abríronme o camiño dunha editorial importante como Galaxia, que era o que quería. Así, desde primeiros deste século, non volvín someter ningún dos meus textos a ningún xurado. A miña preocupación exclusiva era a obra e foi fundamental a aparición do editor Carlos Lema, unha sorte de axuda profesional para min. A súa ollada lectora sempre pesou á hora de depurar as miñas novelas. E desa relación coido que saíron os meus mellores textos. Decidín presentarme con *O paraíso dos inocentes* porque coincidiu que o traballo de edición xa estaba feito e porque sospeitaba que o xurado non detectaría quen era o autor

que estaba por tras desta novela durísima, que desenvolve temas tan actuais como a guerra de Siria e a crise dos refuxiados.

O paraíso dos inocentes, dalgún xeito, formará parte, xunto coas *Rulas* e *Laura no deserto*, dunha serie de obras co pano de fondo das guerras. Agardo que esta novela teña a mesma sorte que as outras dúas.

– *As rulas de Bakunin* é un libro que nos gustou, aínda que nun primeiro momento nos resultou difícil polos saltos cronolóxicos. Como concibiu a estrutura?

A estrutura das novelas é o que máis traballo nos meus libros. Penso que se o edificio está ben construído é máis doado habitalo. Con todo, a técnica, por moi complexa que sexa, ten que estar sempre ao servizo de quen le. No caso das *Rulas*, presentara a novela ao premio García Barros cun taboleiro de dirección, é dicir, que se podía ler cronolóxicamente saltando dun capítulo a outro, ao xeito da *Rayuela* de Cortázar, pero as persoas que leron o borrador dixeron que iso era poñer en dúbida a competencia lectora, así que o deixei tal como está agora. E penso que foi un acerto porque quen le tamén crea e se sente máis cómplice porque ordena o material e a historia propostos.

– *As rulas de Bakunin* é a súa novela máis lida, cando menos así o din as nove edicións que ten dende que saíu. Moitas son as obras que tratan o tema da guerra civil e a posterior posguerra, pero como se lle ocorreu facelo desde a visión dun anarquista?

Pois foi o azar e tamén a miña curiosidade polo pasado. Nun principio só tiña a idea de escribir unha historia de amor durante a guerra, pero apareceu polo medio o historiador Carlos Pereira e puxo nas miñas mans toda a documentación dunha época e iso decantou a miña imaxinación e o resultado final da novela.

– As súas obras están moi apegadas á realidade, cal é a razón?

Na maioría das miñas novelas hai un aporte histórico importante e tamén experiencial, tal vez por esa teima de me identificar coa terra que habito e estudar e interiorizar os símbolos do seu pasado.

Coñecer o espazo a través da literatura ten tamén algo de apropiación. Por iso, o pano de fondo das novelas é fundamental para min, así como as persoas que me emprestan a súa memoria para pasala polo filtro da literatura.

11

– Gústalle as novelas fantásticas ou as distópicas? Vese facendo ese tipo de narrativa?

Gústame a boa literatura e iso abonda. Dalgún xeito, a literatura tamén é distópica porque moitas veces os personaxes e as nosas realidades non son o que son senón o que nos gustaría que fosen.

– Cal é a súa relación con Vigo? Algunha vez sairá nas túas novelas? Se fose así que aspecto lle gustaría novelar?

Á parte de ser do Celta, pasei algún verán en Vigo e a miña filla maior naceu en Povisa. Talvez algún día escriba algo, porque agora a filla pequena vive aí e adoito estar moitas veces na cidade. Haberá que agardar a ver se apaño algunha historia. Se tivese que pensar en algo para Vigo, está claro que o porto estaría no centro de calquera historia relacionada coa emigración.

– Comentounos que para ser un bo escritor tamén hai que ser un bo lector. Podería facernos algunha recomendación dalgún dos libros que leu ultimamente e lle gustaron?

Por moito talento que alguén poida ter, coido que é condición indispensable ser unha persoa lectora. Eu, cando menos, canto máis leo máis escribo, talvez por pura sede de contaxio.

Os últimos libros que lin e que me gustaron son de catro escritoras: *Infamia*, *Carrusel*, *Os corpos invisibles* e *Beleza vermella*.

– **No instituto estudamos fundamentalmente a autores clásicos e nunca chegamos á literatura actual. A que clásico sempre volve Antón Riveiro Coello?**

Eduardo Blanco-Amor.

12

Entrevista Antón Riveiro Coello:

“Unha das cousas que máis me interesan da literatura é esa posibilidade de traballar sobre a memoria dos outros”

Lecturafilia May 4, 2017

Antón Riveiro Coello é un dos grandes narradores do noso tempo, cunha voz propia e cuns personaxes que sempre reflexionan sobre un tempo. Autor de obras tan exitosas como *Valquiria* (1996), *Animalia* (1999), *As rulas de Bakunin* (2000), *Casas baratas* (2003), *Laura no deserto* (2011), *Os elefantes de Sokúrov* (2015) ou *A ferida do vento* (2016), o escritor limián é un férreo defensor da literatura de Carlos Casares e por iso este ano adquire dobre relevancia. E é que o Día das Letras Galegas sairá a biografía novelada sobre o autor homenaxeado, escrita por el. E xa no verán, agárdase a publicación dun libro de microrrelatos baixo o título de *Á sombra dos bonsais*. ***(pensade que esta entrevista foi realizada no 2017)***

Pregunta (P): Es un dos grandes escritores en lingua galega na actualidade. Existen medos a morrer de éxito, a que a novas novelas non convezan aos lectores?

Os escritores sempre estamos no límite, no cantil. Cada libro é un punto de partida e unha vertixe, por suposto. Ese medo a defraudar sempre te asalta. O mundo da escrita é así, como andar por un campo minado. Canta máis experiencia, máis crítico es contigo mesmo. E iso pode ser paralizante.

(P): Nunha das túas últimas novelas, *Os elefantes de Sokúrov*, tratas moitos dos grandes temas que a todos nos preocupan: a relixión, a vellez, a morte, a nostalxia, o pasado... Es dos que pensas que a literatura sempre fala do mesmo a través de distintas historias?

A literatura formula preguntas e, aínda que non dá todas as respostas, si axuda a lle dar sentido a moitos problemas da vida. Di o propio Sokúrov que a literatura é a máis importante das artes, o fundamento de toda creación estética e que está por riba de calquera actividade artística. Non sei. O que si sei é que a literatura nos axuda a comprender a complexidade do mundo e do ser humano, atravesando os grandes problemas de sempre, como o amor ou a morte.

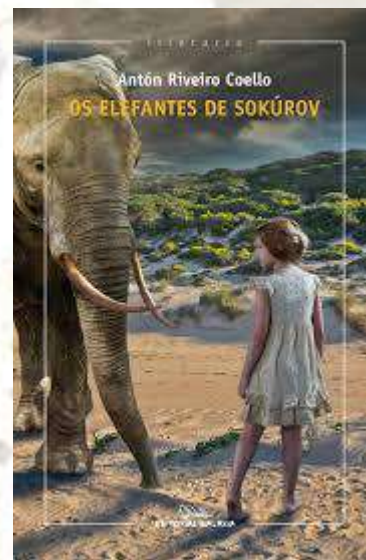
(P): Non pasa desapercibida a presenza do espazo, desas rúas e lugares que recoñecemos todos os que vivimos nalgún momento en Santiago de Compostela. Que achega esta ambientación á historia?

O espazo físico das novelas non sempre é o máis importante, pero neste libro si. Compostela aquí adquire un punto central, case de personaxe. Quería recoller esa visión entusiasmada e sensorial que está nos mapas da emoción, nese amor que o mundo ten por esta cidade, que a ve como algo espiritual que está máis alá da arte e da relixión. Unha cidade que se insinúa como o final do camiño, pero, sobre todo, que convida á reflexión, á transcendencia, a unha experiencia mística, metafísica. O máis curioso é que Compostela, malia a consistencia da pedra que lle dá unha

permanencia e intemporalidade, erixiuse sobre unha lenda, é dicir, ao redor dun invento ou dunha mentira.

(P): A túa novela é en realidade un compendio de moitas historias e seméllase ás bonecas rusas das que vas tirando pouco a pouco ata descubrir outras novas. Como definirías realmente *Os elefantes de Sokúrov* e que pretendías con ela?

14

A novela ten un pouco de todo, como a vida. Ten algo de novela sentimental e intelectual, de novela psicolóxica e, en menor medida, de novela de intriga. Aínda que tamén a podería definir como descritiva, lírica e metafórica, máis atenta ás emocións e ás relacións dos personaxes que á acción ou á trama. Nela intento contar unha historia contemporánea utilizando o punto de vista dos personaxes que falan dende dentro e moven, alternativamente, durante dez días seguidos, unha historia na que a busca, o amor, o suicidio, a memoria, as artes, a vellez, a prostitución, a crise económica ou a solidariedade se cruzan no que tamén é unha homenaxe a Compostela.

(P): Hoxe en día resulta unha tarefa importante a defensa da lingua propia. Isto é algo que se reflicte na túa novela. Como ves o futuro do galego?

Os datos estatísticos apuntan a un preocupante retroceso do seu uso nos últimos anos, especialmente entre as novas xeracións. A tendencia é terrible, aínda que dende o poder político non se queira ver. É unha tarefa de todos, non só manter o galego, senón recuperar eses espazos que vai perdendo. Haberá que atopar estratexias máis convincentes para pór en valor un idioma que abre mundos e portas, que suma e é unha enorme riqueza, non só emocional.

(P): Amais de tratar temas con moitas arestas que conflúen na crise económica que padecemos desde hai uns anos, es quen de facer poesía e de defender un estilo moi potente. Quédanos entón algunha esperanza cando todo o que nos rodea semella ser tan gris?

Moitos escritores, como o propio Carlos Casares, dicían que o estilo non se debe notar. E poida que teñan razón, mais eu gusto de ter unha voz persoal, que me identifique, unha sorte de idioma particular, iso si, que estea sempre ao servizo da historia que estou contando, aínda que sexa unha realidade gris, porque a literatura pode modificar o mundo cun verso. Aí está o poder da escrita, e a esperanza.

15

(P): Unha técnica moi interesante é a da memoria emprestada. Como pensamos a través dos recordos e como cambian os feitos dunhas persoas a outras?

Unha das cousas que máis me interesan da literatura é esa posibilidade de traballar sobre a memoria de outros, coma se o fixeses sobre unha materia viva, permeable. É fantástico converter todo ese mundo emprestado nun territorio novo, propio, que poden habitar os demais.

(P): O medo á soidade perséguenos a diario. Pode axudar a arte nas súas diversas vertentes a convivir mellor con esta sensación?

A soidade do escritor pode ser algo desexado. Cando non o é, convértese en algo doloroso, aínda que sospeito que a escrita, e, por extensión, a creación artística, poden, e deben, funcionar como curación.

(P): A lembranza do pasado e a nostalxia enchen as túas novelas. Somos sempre o que fomos?

A memoria, o recordo, é sempre o punto de partida. Temos recordos e palabras que son o cemento da literatura. Recordos afastados ou inmediatos, recordos reais ou inventados. En todo caso recordos que figuran nesa artesa substancial do que somos, no pozo da nosa identidade. Pero tamén somos máis do que fomos.

Somos o que imaxinamos, o que lemos, o que nos gustaría ser e mesmo o que olvidamos, porque a memoria ten algo de anárquico e selectivo. Velaí o marabilloso personaxe de Faulkner, aquel Quentim Compson que era quen de ver acontecementos do pasado que xamais presenciou e que el lembraba, con maior nitidez que se estivese presente.

(P): En moitos eventos literarios aos que teño asistido, os autores e autoras galegas adoitan falar da boa saúde da literatura actual do noso país. Como ves ti o panorama?

Pois eu tamén son optimista. Malia a falta dunha masa lectora importante que sosteña o sistema, hai un bo nivel na nosa literatura que non ten que lles envexar a outras literaturas europeas. Á parte de fenómeno da poesía, sempre tan frutífero no noso país, ou da literatura infanto-xuvenil, cunha ducia esplendorosa de autores traducidos a outras linguas, nos últimos anos eu salientaría a consolidación dunha xeración de narradoras tan interesantes e diversas como Anxos Sumai, Marilar Aleixandre, Teresa Moure ou María Reimóndez ao carón de outras como Inma López Silva, Rosa Aneiros, Berta Dávila, Emma Pedreira, Eli Ríos, Susana Sánchez Arins, Eva Moreda, María Solar, Rexina Vega e moitas máis que están a asentando as bases dunha normalidade sociolóxica que xa se facía necesaria.

(P): Estás inmerso nalgún novo proxecto literario do que nos poidas avanzar algo?

La Voz de Galicia vai publicar o Día das Letras a miña biografía novelada sobre Carlos Casares, e, antes de me poñer coa seguinte novela, conto con rematar este verán un libro de microrrelatos que sairá en Galaxia co título *Á sombra dos bonsais*.

[LECTURAFILIA](#)

...E agora acheguémonos un pouco á historia do anarquismo en España que é o momento temporal no que está ambientada a obra.

Imos aló...

Primeiramente...Que entendemos por anarquismo?

17

Anarquismo:

«sin amo ni soberano»

El anarquismo es una filosofía política y social que llama a la oposición y abolición del Estado entendido como gobierno, y por extensión, de toda autoridad, jerarquía o control social que se imponga al individuo, por considerarlas indeseables, innecesarias y nocivas. En este contexto, el anarquismo estima que las sociedades humanas deben organizarse solidariamente, basadas en su bondad natural, en un sistema de iguales, eliminando las jerarquías, sin ninguna organización preestablecida, social, religiosa o política (gobierno). Según esta filosofía, no hay humanos más importantes que otros, la naturaleza hizo a los hombres iguales, y por lo tanto la sumisión de unos hacia otros les resta libertad, los hostiga y los degrada. Por eso también se los llama libertarios. La mayoría de los anarquistas recomiendan la violencia como medio de romper las estructuras de poder.

Bajo una formulación tan simple, pocas doctrinas o movimientos han manifestado una tan gran variedad de aproximaciones y acciones, que no siempre fueron bien entendidos por la opinión pública.

Históricamente hablando, el anarquismo se centra en general en el individuo y en la crítica de su relación con la sociedad, su objetivo es el cambio social hacia una futura sociedad, en palabras de Proudhon, “*sin amo ni soberano*”.

OBSERVATORIO CISDE

18

El anarquismo en España, un movimiento popular.

A mediados del siglo XIX, las ideas revolucionaras eran prácticamente desconocidas en España. Lo más cercano a ellas fue la fundación de un movimiento entre los seguidores de Proudhon, conocidos como federalistas, siendo el más famoso de ellos Francisco Pi y Margall. No obstante existían en nuestro país sentimientos que podrían ser identificados como próximos al anarquismo, tales como el anticlericalismo y la abolición del gobierno. También existía un gran malestar en el campesinado, si bien éste no se relacionó con ningún movimiento político en particular, dado que su naturaleza era debida a otras circunstancias. De la misma forma, este sentimiento también existía en las ciudades mucho antes de que los trabajadores estuviesen familiarizados con el anarcosindicalismo.

En 1864 se creó en Londres, la Primera Internacional, primera gran organización que trató de unir a los trabajadores de los diferentes países en una lucha común. Participaron en ella Karl Marx, Friedrich Engels, y el que fue considerado como uno

de los precursores del anarquismo, **Mijaíl Bakunin**. Éste sostenía que los grupos humanos deben formarse por la propia voluntad de quienes los integran, y de la unión de todos esos grupos, nacería uno universal y espontáneo.

Bakunin planeó un viaje para reclutar anarquistas en España, y crear allí una división española de la Primera Internacional.

Si bien él no pudo cumplir personalmente sus deseos, en 1868, envió a un revolucionario de mediana edad llamado Giuseppe Fanelli con el objetivo de reclutar miembros para la organización.

En Madrid se estableció muy pronto una sección de la misma. Unos pocos anarquistas especializados, siguiendo las ideas introducidas por Fanelli, comenzaron a mantener encuentros, pronunciar discursos, y atraer a más seguidores, de modo que, en 1870, la sección madrileña de la Internacional contaba ya con 2.000 miembros.

Congreso 1870

Ese mismo año, se reunió un Congreso en Barcelona, donde se contaron miles de obreros, y 150 organizaciones de trabajadores enviaron sus delegados, conformándose la Federación Regional Española [(FRE), que además de anarquistas contaba con socialistas y liberales] que difundió sus ideas por medio de los periódicos “La federación” (Barcelona) y “La solidaridad” (Madrid).

En 1871, los socialistas y los liberales, dentro de la Federación española, intentaron reorganizar España en cinco secciones comarcales con varios comités y consejos, si bien algunos anarquistas consideraron que esto era contrario a su creencia en la descentralización. En 1872, tras un año de conflictos, durante el que los anarquistas se enfrentaron a los «autoritarios» dentro de la Federación, acabaron siendo expulsados. Al mismo tiempo, en el V Congreso de la Primera Internacional, celebrado en La Haya ese mismo año, anarquistas como Michael Bakunin, James Guillaume y Louis Auguste Blanqui, se separaron de la misma, denominándose anarquistas.

Las características del anarquismo español, que le dieron el carácter de único fueron, además de hacer bandera de su revolucionarismo: ser al mismo tiempo un movimiento de masas, su permanencia en el tiempo, su constante disposición para la acción y su capacidad para rehacerse después de cada una de sus derrotas.

Otra peculiaridad del anarquismo español fue su carácter eminentemente popular. El papel que desempeñó en su seno tanto la intelectualidad como los grupos de la clase media, fue de escasa importancia.

20

El anarquismo hispano se asentó, sobre todo, en dos regiones: Andalucía y Cataluña. En la primera, ganó muchos adeptos entre el proletariado agrícola que ni siquiera vivía en pleno campo, sino en pequeñas ciudades y pueblos o villas de cierta importancia, que gran parte del año estaba parado y que a menudo se enzarzaba en desesperadas luchas sociales contra los propietarios de fincas. En cambio, en Cataluña, se propagó entre la masa del proletariado formado con el desarrollo de la moderna industria de Barcelona y otras ciudades fabriles próximas a la capital catalana.

También en Levante, con Valencia como centro, hizo el anarquismo muchos prosélitos, siendo Alcoy un foco famoso del movimiento en esta región. Aun teniendo un régimen predominantemente agrario, en Levante se practicaba, sin embargo, una agricultura de tipo más moderno y el hecho de estar principalmente dirigida a la exportación, pudo haber influido notablemente.

En Aragón se libraron importantes batallas desde el campo anarquista, sobre todo en Zaragoza y alguna comarca de Huesca. También en Galicia, región minifundista por antonomasia, campeó en gran medida el anarquismo. Y en Asturias, donde al lado de una mayoría socialista siempre hubo una fuerte minoría anarquista. Pero en el centro de España, Castilla y Extremadura, apenas hizo mella el movimiento libertario, si bien en la capital, Madrid, durante la Segunda República, en poco tiempo la organización anarcosindicalista cobró gran importancia.

Anarquismo y violencia

Aún cuando al anarquismo se le suele asociar tanto con la violencia como con el pacifismo, esta filosofía política establece el “principio de no agresión” derivado a su vez del de “soberanía individual”, a manera de axioma, es decir que ningún individuo puede agredir la vida, la libertad y los derechos básicos de otro individuo. Por ello, el anarquismo promueve erradicar la violencia institucionalizada de un organismo considerado agresivo contra los individuos, como es el Estado, con su monopolio de la violencia a través de la justicia y seguridad estatales, y cualquier otra organización involuntaria o coaccionante. Así, las instituciones autoritarias para los anarquistas existen debido a que agreden a los individuos, por lo que es totalmente legítimo defenderse y deshacerse de ellas. En consecuencia, llega a la conclusión de que para defenderse y liberarse de la agresión deben utilizarse métodos violentos.

La legitimidad de esta aparente contradicción viene avalada por autoridades tan importantes dentro de este movimiento como **Mijail Bakunin** o **Enrico Malatesta**, los cuales consideraban la violencia como un medio necesario y a veces deseable.

Mijail Bakunin

Las revoluciones sangrientas son con frecuencia necesarias a causa de la estupidez humana. Pero son siempre un mal, un daño monstruoso y un gran desastre, no solo por lo que respecta a las víctimas sino también por la pureza y la perfección del fin en cuyo nombre esas revoluciones se suscitan. (Mijail Bakunin)

*Guerra a la violencia: éste es el móvil esencial del anarquismo. Desgraciadamente con mucha frecuencia, contra la violencia no existe otro medio de defensa que la violencia. Pero, incluso entonces **no es violento el que se defiende, sino el que obliga a los otros a tenerse que defender; no es violento el que recurre al arma homicida contra el usurpador armado que atenta a su vida, a su libertad, a su pan. El asesino es el que pone a otros en la terrible necesidad de matar o morir. Es el derecho a la defensa, que se convierte en sacrificio, en sublime holocausto al principio de solidaridad humana, cuando el hombre no se defiende a sí mismo sino que defiende a los otros en su propio perjuicio, afrontando serenamente la esclavitud, la tortura, la muerte.*** (Enrico Malatesta)

22

Otros anarquistas, identificados como pacifistas, como León Tolstoi, se mostraron partidarios de la no violencia. Para éstos, toda violencia era ilegítima, sin importar cuales fueran sus fines, aunque recalando que la no violencia no puede ser neutral; había que ponerse en el lugar y tratando de comprender al oprimido, aunque este fuera violento, pero sin compartir sus métodos.

ANARQUISMO Y VIOLENCIA

